

Koch Valériáról, aki most lenne 50 éves

Az „egyszer élt” ember (esendő, megingathatatlan, megnyerő, elviselhetetlen, csodálatos és/vagy bűnös stb.) személyiség, aki az életben és a mindennapokban szembesül velünk és a „lírai én”, a költő, aki az életműben fogalmazza meg magát, azonos és nemazonos!, hiszen a műélmény kiemel a hétköznapiok világából, az emberiséghez való tartozás érzését bontja ki és tudatosítja bennünk.

Missa Solemnis

*Tengerszemtükör
isten-hűvös csöndjén
emberkín-rebbenés*

Torzók

Nem a kezdet, ami nehéz –
a befejezés,
a tökéletesítés.
Félúton veszik el minden.

Torzók vagyunk mindannyian
leglényegünkben.

Széljegyzet Heideggerhez

*Haladva létezünk
és létezve haladunk
az Úton
mely vargabetűk tévutak
és keskeny ösvények
eredője*

*s mely elvezet végül is
valahová*

A fenti példák két tanulsággal is szolgálnak. Koch Valéria képes volt arra, hogy költői képekbe foglalja mindazokat a súlyos, az egész emberi fajt mélyen nyugtalanító és sújtó kérdéseket, amelyek befogadása révén valóban kiemelődünk a hétköznapi világából, és megerősödik bennünk az emberiséghez való tartozás érzése.

Koncentrikus köröket mutat az életmű: *kisvilág* (anya, család, falu, szerelem), *nagyvilág* (Pannónia, Jeanne D'Arc, Hölderlin, Rilke, Beethoven, Bartók stb.), de a lényeg benne a „megemelt ember” pl. anya = Isten Anyja, Szűz Mária.

Figyeljünk a sorokban lüktető ritmusra, a bennük

1999. április 17-én – egy évvel halála után – szülőfalujában, a Baranya megyei Szederkényben, emléktáblát avattak a magyarországi németek fiatalon elhunyt költőjének. A fenti előadás az emlékünnepeken hangzott el.

megszólaló fájdalmas iróniára, valamint a mindezek ellenére mégis megjelenő jámbor kívánságra („jó volna tán megtanulni / nem kigyúlni nem lehullni”) és az óvó fészekmeleg (ezt nevezik németül szinte utánózhatatlanul Geborgenheit-nak).

Pannónia anno

*Dús termését
s önnön vérét
ezeréve ontja már
a tékozló pannon táj*

*milyen átok üli meg
mért sújtják az istenek*

*minden halma aranyalma
minden nedve nagy jókedve
megáldatott bőséggel
önpusztító készséggel
minden hőse kárhozott
aki fényt az kárt hozott
a legnagyobb veszedelme
Duna-völgynek a lángelme
gondolata kinek ép
szelleme akinek szép
sorsa végül egyre megy
börtön bitó örület
jó volna tán megtanulni
nem kigyúlni nem lehullni
adni mindig eleget
óvó fészekmeleget*

Mindez egyaránt érvényes a köznapokban ismert emberre és az alkotóra vonatkoztatva is, akit azonban környezete nem mindig tud kettősségében azonos módon elfogadni: ismerős hétköznapi személyként, illetve költőként. El kell pedig fogadnunk azt a nagyon lényeges tény, hogy „a költő – a lírai én” valami egészen más. (A közember sosem kerül olyan helyzetbe, hogy legbensőbb titkait feltárja, a költő viszont csak attól lesz igazán hiteles, ha feltárulkozása maradéktalan, teljes és őszinte, egészen az önmegalázó és „önpusztító” végletig: „... aki dudás akar lenni / pokolra kell annak menni” írta erről József Attila.)

A most idézendő vers minden bizonnyal mindannyiunkat érzékeny ponton érint. A „fölényes biztonságot” színlelő, ezt ritmikailag alátámasztó és kétszer is felhangzó első négy sor ad keretet az igazi mondandónak. Az utolsó három sor pedig merő döbbenetet vált ki a befogadó hallgatóból vagy olvasóból.

Meggyőző bizonyíték ez a vers Koch Valéria életművének nagyszerűségére.

Csak semmi pánik

Csak semmi pánik
semmi pánik
az élet veled
kesztyűs kézzel bánik

tudod jól rosszabb is lehetne
képzeld magad gerillának
a hegyekbe
vagy afrikai éhezőnek
narkósnak leprásnak utcanőnek
lehetnél árvízkárosult
csernobili sugárbeteg
anya ki egyedül nevel
öt gyereket
képzeld diszkriminált
nemzetiség vagy
rákkutató kiben
sorvad az agy

csak semmi pánik
semmi pánik
az élet veled
kesztyűs kézzel bánik

tudod jól rosszabb is lehetne
ha elképzelnéd magad
például – a helyedbe

Igen lényeges követelmény, hogy ne csináljunk „szobrot” belőle; ellenkezőleg: folyamatosan törekedjünk verseit aktív partnerként „ízlelgetni” és lehetőleg saját érzelmi világunkat is gazdagítani általuk. A műalkotás ugyanis nem a szerző közvetlen életrajzi lecsapódása, de nem is az esztétikai-etikai magasságba (az olvashatatlanságba, a csak ünnepen olvashatóságba) való

felemelése. A műalkotás mi (is) vagyunk, a műalkotásba beiktatott élettények a mieink is. Ennek felismerése révén érhetjük el, hogy elhunytá ellenére is vele élünk tovább; mintegy bennünk él, mi éltetjük, a szó pedig bennünket éltet és gazdagít.

Koch Valéria magas és sokoldalú műveltsége ellenére sem volt poeta docta (tanult költőnő), de nem volt „dalos kismadár sem”. (nur ein kleines Geißlein in Sutrgetin – csak egy kis gidácska Szederkényben, amint magát szívesen nevezte). Míves költő volt, minden részletet a lehető leggondosabban megformáló alkotó, aki akár egy kétsoros verset két évig is kész volt magában hordani és formálni. A leírt költeményben minden csak úgy érvényes, ahogy megjelenik, nem cserélhető, nem bővíthető, nem kurtítható, nem változtatható. Hozzátennünk semmit sem kell. Hozzáférni kell megtanulnunk. Maga is bevallja, hogy származása, a család szűkebb, a szülőfalú tágabb, majd az életpálya majdnem végtelen közege határozta és alakította gondolkodását, művészi formázó és alkotó igényességét, hitelességét, gondosságát – ma már mondhatjuk: tökéletességét.

Ziháló viasz

*Ziháló viasz vagy
mívesen végleges
csönddé a szorgos
halál formál*

mielőtt

*mielőtt elmúlik a szerelem
hagyd hogy legyen*

Csönd-szó

A szó
arra való
hogy a csöndre
felkészítsen

a csönd
ha beköszönt
azzá lesz a szó
aki nincsen

Az emberi élet véges, a „szó él tovább”. Ez tipikus élménye a XX. századnak: a szó igévé válik, teremtő erővé. („Kezdetben vala az ige...”)

Elmondhatjuk, hogy Koch Valéria költőnő két nyelven lett szerves része a búcsúzó század európai, női költészetének.